

KOPIO

HankeReki: 26.1.04/MN:

TURKU

ROTHOVIUKSENKATU JA TUOMIKIRKKOKATU TURUN VANHAN AKATEMIAN MUISTOMERKIN PERUSTUSKAIVANTO

ARKEOLOGINEN SEURANTA- JA KARTOITUSTYÖ 2003

Jouko Pukkila
Turun maakuntamuseo

TIIVISTELMÄ

KAIVAUSPAIKAN NIMI:

Turku. Rothoviuksenkatu ja Tuomiokirkkokatu. Turun Vanhan Akatemian muistomerkin perustuskaivanto

PERUSKARTAN NUMERO JA NIMI:

PK 1043 12 LITTOINEN

TUTKIMUSALUEEN KOORDINAATIT:

Peruskoordinaatit x=6705294, y=1570630, yhtenäiskoordinaatit i=6713917, p=3240551, z=11,87 m mpy

TUTKIMUSKOHTEEN LUONNE:

kaupunkiarkeologinen kohde

TUTKIMUKSEN SUORITTAJA:

Turun maakuntamuseo

KAIVAUKSENJOHTAJA:

FM Jouko Pukkila

LYHYT SELOSTUS TUTKIMUKSISTA

Turun maakuntamuseo suoritti 21.-23.7.2003 kaupunkiarkeologisen valvonta- ja kartoitustyön Turun I kaupunginosassa Rothoviuksenkadulla ja Tuomiokirkkokadulla paikalle tulevan Turun Vanhan Akatemian muistomerkin perustustöiden yhteydessä. Työ edellytti katupinnoitteen alaisten kulttuurikerrostumien ja rakenteiden poistamista arkeologin valvonnassa perustusten vaatimaan 50 cm syvyyteen.

Pyöreä perustuskaivanto sijaitsi n. 40 m Tuomiokirkon itäpäästä itään ja sen halkaisija oli 10 m. Lisäksi paikalle kaivettiin runsaat 20 m pitkä kaapelioja. Kaivuu tehtiin koneellisesti lukuun ottamatta alueen luoteisreunaa, jossa kaivettiin lapiolla ja lastalla. Paikalla oli pääosin nuoria, kadunpohjustukseen ja kaukolämpökaivantoihin liittyviä maakerroksia, mutta alueen keskiosissa tuli näkyviin myös vanhempia, ehkä 1700-luvun kerroksia. Ainoa rakenne oli rikkoutunut mukulakivistä tehty katukiveyksen osa alueen luoteislaidassa.

AJOITUS:

uusi aika

TUTKITUN ALUEEN LAAJUUS:

n. 110 m²

KENTTÄTYÖAIKA:

21. – 23.7.2003

TUTKIMUSKUSTANNUKSET:

Turun kaupungin talotoimi n. 2800 €

TUTKIMUSRAPORTTI:

Jouko Pukkila, 5.8.2003 Turun maakuntamuseossa (kopio MV/rho).

TURKU

I KAUPUNGINOSA

ROTHOVIUKSENKATU JA TUOMIKIRKKOKATU

TURUN VANHAN AKATEMIAN MUISTOMERKIN PERUSTUSKAIVANTO

KOHDETIEDOT

Kohde:	Turku/I/Rothoviuksenkatu ja Tuomiokirkkokatu
Kaupunginosa:	I
Maanomistaja:	Turun kaupunki
Peruskartta	PK 1043 12 Littoinen
Turun kaupungin koordinaatit:	x=105297,552, y=70629,768 (rakennuttajan ilmoittama muistomerkin keskipiste)
Peruskoordinaatit	x=6705294, y=1570630 (perustuskaivannon keskipiste)
Yhtenäiskoordinaatit	i=6713917, p=3240551 (perustuskaivannon keskipiste) z=11,87 (perustuskaivannon keskipiste)
Kiintopiste:	Rakennuttajan katukiveykseen siirtämä, z= 11,93
Tutkimus:	Arkeologinen seuranta ja kartoitustyö
Tutkimuslaitos:	Turun maakuntamuseo
Kenttätyöjohtaja:	Jouko Pukkila
Kenttätyöaika:	21. – 23.7.2003
Jälkityöaika:	24.7. – 5.8.2003
Työntekijät	Yksi Turun kaupungin kesätyöntekijä
Tutkittu alue:	n. 110 m ²
Ajoitus:	Uusi aika
Tutkimuskustannukset:	Turun kaupungin talotoimi n. 2800 €
Mustavalkonegatiivit:	KF031459 – KF031467
Aiemmat tutkimukset:	Brusila, Heljä ja Lepokorpi, Nina: Maaherranmakasiinin edusta. Turku I, Tuomiokirkkokatu 6-8. Viemäröinti- ja kaukolämpötyömaa 20.6. – 14.9. 1977. Raportti. TMM. Brusila, Heljä ja Lepokorpi, Nina. Maaherranmakasiinin edusta. Turku I, Tuomiokirkkokatu 6. Kadunpohjustustyömaa Marraskuu 1977, toukokuu 1978. Raportti. TMM.
Kaivausraportti:	TMM, kopio MV/rho

SISÄLLYS

1. Johdanto	1
2. Alueen historia	1
3. Arkeologinen tutkimushistoria	1
4. Tutkimusalueen sijainti ja tutkimusmenetelmät	1
5. Havainnot	2
5.1. Maakerrokset	2
5.2. Rakenteet	2
6. Yhteenveto	3

Liitteet

1. Negatiiviluettelo
- 2: Yleiskartta 1:500
- 3: Pinta- ja pohjavaaituskartta 1:200
4. Rakennekartta 1:100
5. Rakenne 1 1:20

1. JOHDANTO

Turun maakuntamuseo suoritti arkeologisen valvonta- ja kartoitustyön Turun I kaupunginosassa Rothoviuksenkadulla ja Tuomiokirkkokadulla 21.-23.7.2003 paikalle suunnitellun Tiedon Häivä-nimisen, Turun Vanhalle Akatemialle pystytettävän muistomerkin perustustöiden yhteydessä. Muistomerkki rakennetaan nykyiselle torialueelle Rothoviuksenkadun ja Tuomiokirkkokadun risteykseen n. 40 m Turun tuomiokirkon itäpäästä itään ja parisenkymmentä metriä maaherranmakasiinista länteen.

Perustustyö edellytti katupinnoitteen alaisten kulttuurikerrostumien ja rakenteiden poistamista tarvittavaan syvyyteen, joka tuli tehdä arkeologin valvonnassa. Samoin edellytettiin poistettavien rakenteiden dokumentoimista. Töiden suorittamisesta tekivät Turun maakuntamuseo ja Turun kaupungin talotoimi asiaankuuluvan sopimuksen. Tutkimuksen maksoi Turun kaupungin talotoimi.

Perustustöitä varten paikalta poistettiin torikiveystä ja maata 50 cm syvyydelle asti n. 10 m halkaisijaltaan olevalta pyöreältä alueelta. Lisäksi kaivettiin runsaat 20 m pitkä oja muistomerkillä vedettävää kaapelia varten. Kenttätutkimukset tehtiin 21.-23.7. ja jälkityöt 24.7. – 5.8.2003. Kenttätyötä johti ja jälkityöt teki FM Jouko Pukkila, työn valvojana toimi FL Aki Pihlman. Kenttätyöhön osallistui myös kaupungin kesätyöntekijä Juuso Reunamo kaivajana sekä kaivinkonekaivuun suorittanut Mika Tamminen Suomen Pohjarakennusyhtymästä. Kaivetun alueen laajuus oli n. 110 m².

2. ALUEEN HISTORIA

Tiedon Häivä-muistomerkin perustuskaivanto tehtiin Rothoviuksenkadulle tuomiokirkon itäpuolelle. Alue on vanhojen karttojen perusteella ollut tuomiokirkkoa ympäröineen muurin ulkopuolista katu- tai torialuetta jatkuvasti vuodesta 1634 alkaen ja ilmeisesti myös aiemmin – vuosien 1976-77 viemäri- ja kaukolämpökaivantojen valvonnassa havaittiin mahdollisesti keskiaikaisten rakennuksen jäännöksiä alueen itäpuolella. Gardberg onkin esittänyt, että ns. Hevostori tai Koulutori – jota Gardberg arvelee Turun vanhimmaksi – olisi sijainnut kirkon itäpuolella, joten mahdollisesti se on ulottunut tutkimusalueelle tai joka tapauksessa aivan sen lähelle. Myös Turun Akatemian rakennus sijaitsi alueen itäpuolella. Vaikuttaa siltä, ettei alueella välttämättä koskaan ole ollut rakennuksia, vaan että se on ollut avointa katu- tai torialuetta.

3. ARKEOLOGINEN TUTKIMUSHISTORIA

Perustusalueella ja aivan sen tuntumassa on tehty kaukolämpöputkien kaivantoja ja katukiveyksen pohjustöitä maakuntamuseon arkeologien valvonnassa vuosina 1977-78, jolloin osa muistomerkin perustusalueestakin on ollut auki ja sen kohdalla ollut leikkaus on dokumentoitu (Brusila & Lepokorpi 1978, kaivanto IV). Profiilista näkyi, että kulttuurikerrostuma ohenee kohden tuomiokirkkoa – Akatemiantalon kohdalla sen syvyys vaihteli n. 1,7 – 2,2 m välillä (10,2 – 9,5 m mpy), lähempänä kirkkoa se oli vain noin 70 cm. Seuraavana vuonna seurattiin kadunpohjustustöitä maaherranmakasiinin vieressä, jossa maakerroksia poistettiin n. 80 – 90 cm syvyyteen saakka ja korvattiin soralla. Paikalla todettiin puu- ja kivirakennusten perustoja sekä erilaisia hirsipetejä, joita tutkittiin perustussyvyyteen asti eli niiltä osin kuin rakenteita jouduttiin rikkomaan.

4. TUTKIMUSALUEEN SIJAINTI JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tiedon häivä-muistomerkkiä varten kaivettu perustusalue sijaitsi tuomiokirkon itäpuolella. Alueen keskipisteen etäisyys tuomiokirkon itäpäästä oli n. 42½ m, Maaherranmakasiinin länsiseinästä n. 18 m länteen ja Akatemiantalon pohjoisimmasta kulmasta n. 20 m pohjoiseen. Paikalle avattiin n. 10 m laaja pyöreä perustuskaivanto, jonka sijainti oli mitattu ja merkitty katukiveykseen ennen arkeologisen seurannan aloittamista. Koska perustuskaivannon laidat oli viistetty, ei alueen pohja ollut aivan yhtä laaja kuin katuun avattu aukko. Seurattavaksi tuli myös Maaherranmakasiinin kulmalta alueelle johtava runsaat kaksikymmentä metriä pitkä ja n. puoli metriä leveä kaapelikaivanto. Kaapelioja kaivettiin 50-60 cm syväksi. Alueista käytetään tässä kertomuksessa nimityksiä perustusalue ja kaapelikaivanto.

Perustuskaivannon kaivuussyvyys 50 cm määritettiin muistomerkin keskipisteen mukaisen pintakorkeuden (11,87 m mpy) perusteella, joskin katupinnan epätasaisuuden takia kaivannon pohjan ja viereisen kadunpinnan välinen korkeusero vaihteli n. 5 cm jompaankumpaan suuntaan.

Korkeusmittauksia varten oli rakennuttaja siirtänyt Maaherranmakasiinin edustan jalkakäytävän reunakiveen korkeuspisteen, jonka korkeus oli 11.93 m mpy. Pisteestä oli suora näkyvyys tutkimusalueelle ja korkeudet mitattiin siitä vaaituskoneen avulla absoluuttisina.

Mittausdokumentointia varten perustusalueen länsilaidan yli vedettiin peruslinja, johon mittaukset tehtiin ja jonka avulla dokumentoitavaa aluetta ruudutettiin lisää. Linja rakennettiin aluetta ympäröivää muoviaitaa kannattavien, katukivien väliin

kiinnitettyjen metallitikkujen varaan. Linja oli lähes pohjois-eteläsuuntainen ja 9,9 m pitkä. Sen päät kiinnitettiin ristikkäismittauksilla sekä Akatemiantalon että Maaherranmakasiinin kulmiin (ks. taulukko 1). Linjan origopisteeksi valittiin eteläpää ja annettiin sille arvot $x=10$ ja $y=10$. X-akselin arvot kasvoivat pohjoiseen ja y-akselin itään. Perustuskaivanto kiinnitettiin mittaamalla katukiveyksen purkureunan sijainti dokumentointilinjan kohdalla.

TAULUKKO 1
Peruslinjan kiinnitykset

	Etäisyys Maaherranmakasiinin eteläkulmaan	Etäisyys Akatemiantalon pohjoiskulmaan	Etäisyys Akatemiantalon sisäänkäynnin pohjoiskulmaan
linjan N-pää		26,37 m	31,35 m
linjan S-pää	31,28 m		22,75 m

Esiin tulleet rakenteet tai sellaisiksi oletetut puhdistettiin, niiden korkeudet vaaittiin ja ne kartoitettiin, valokuvattiin mustavalkofilmille ja dokumentoitiin sanallisesti. Muistiinpanoja tehtiin myös rakenteiden ja maakerrosten luonteesta ja niiden keskinäisistä sijaintisuhteista. Löytöjä ei otettu talteen, mutta niiden laatu ja löytöyhteys merkittiin muistiin.

Ensimmäiseksi katukiveys ja sen alainen pehmeä pohjustushiekka poistettiin koneella koko alueelta. Alemmissä kerroksissa työ suoritettiin siten, että kenttäynjohtajan valvonnassa poistettiin ohuita maakerroksia koneen kulloisenkin työskentelysateen laajuudelta ja pysäytettiin kaivuu, jos kiinteä rakenne tai sellaiselta vaikuttava tuli esiin. Työn edetessä perustuskaivannon luoteisosa katsottiin sellaiseksi, että siellä siirryttiin kaivamaan lapiolla ja lastalla.

5. HAVAINNOT

5.1. Maakerrokset

M1: pohjustuserrokset

Koko kaivettua – niin perustusaluetta kuin kaapelikaivantoakin – aluetta peitti nupukivillä katettu katu, jonka pintakorkeudet olivat 11.77 – 11.91 m mpy. Katukiveyksen alla oli 10 – 15 cm pohjustushiekkaa, joka kiveyksen poiston yhteydessä oli täysin mylläntynyt. Aivan perustusalueen itälaidasta löytyi toistakymmentä nykyisen kaltaista nupukiveä nykyisen katukiveyksen alta, välissä oli vain noin 5 cm pohjustushiekkaa. Perustusalueen itälaidassa ja lähes koko kaapeliojassa vanhan pohjustushiekan alla oli kaukolämpöputkikaivantoon ja kadunpohjustukseen liittyvä harmaan hiekan sekainen sepeli koko kaivuusyvyydellä eikä vanhempia maakerroksia työn yhteydessä tullut esiin. Alueella risteili lukuisia eri-ikäisiä sähkökaapeleita ja viemäriputkia, etenkin kaapeliojan kohdalla Maaherranmakasiinin puoleisessa päässä. Samassa päädyssä tuli esiin myös Maaherranmakasiinin anturakiveystä aivan rakennuksen seinän vierestä.

M2: hiekan, tiilen ja laastin sekainen maa

Perustuskaivannon länsilaidassa oli hiekkainen, tiilimurskan ja laastin sekainen maa, jossa laasti- ja tiilimurska paikoin muodostivat tiiviitä keskittymiä. Tässä kerroksessa sijaisi ainoa ehjänä säilynyt rakenne I sekä merkkejä muista hajonneista rakenteista. Sijainti M3:n päällä.

M3: tiilen- ja laastin sekainen tumma maa

Perustusalueen keskiosassa tuli n. 45-50 cm syvyydessä näkyviin tummaa hiekan sekaista maata, jossa oli pieniä kiviä, hiiltä, tiilimurskaa isoinakin alueina, laastia sekä harvakseltaan savea linsseinä. Paikoitellen kerroksessa oli pieniä lahonneen puun kappaleita. Lapiokaivuussa varmistui, ettei tiilimurska ole koneen rikkomaa, vaan kuuluu sellaisenaan ko. kerrokseen. Samaa maata tuli näkyviin kaapeliojan suusta n. 5 m parikymmentä senttiä leveänä kaistana heti M1:n alta/välistä. Kerroksen pintaosista löytyi mm. liitupiipun paloja, rautanauvoja (sekä sepän takomia että tehdastekoisia), tasolasia, selteripullan pala, punasavikeramiikkaa, pala sinivalkoista kivisavikeramiikkaa (Westerwald) sekä eläinten luita.

5.1. Rakenteet

Maakerrosten poistossa havaittiin irrallisia tiiliä ja kiviä, joista ainakin jälkimmäiset lienevät peräisin hajonneista katu- tai pihakiveyksistä, sillä ne vastasivat sellaisissa käytettyjä niin kooltaan kuin muodoltaan. Perustusalueen länsilaidassa havaittiin paikoitellen muutamien tasapintaisten kivien ryhmiä, jotka vaikuttivat ladotuilta. Osa kiviryhmistä jatkuu leikkaukseen.

R1: katukiveys

Perustusalueen luoteislaidassa, ruuduissa $x=18-19$ ja $y=10-12$, tuli esiin mukulakivistä tehty, katukiveykseksi tulkittu rakenne 11.38 – 11.40 m mpy korkeudella, 46-48 cm nykyisen kadun pinnan alapuolella. Kiveyksen laajuus oli n. $2,2 \times \frac{1}{2}$ m ja se oli tehty n. 10 cm halk. olevista kivistä. Kiveyksen itäosassa oli yksi n. 25 x 40 cm kokoinen kivi. Kiveyksen suunta on todennäköisesti ollut pohjois-etelä. Rakenteen eteläpää oli hajonnut, pohjoisosa jatkuu luoteisseinämään. Kiveys sijaisi M2:n yhteydessä ja M3:n päällä. Kiveyksen päältä löydettiin sitä puhdistettaessa yksi hevosenkenkänaula.

Rakenteesta on ilmeisesti havainto myös v. 1977, jolloin kaivannossa IV tavattiin yhtenäistä mukulakivikatupintaa. Kaivannon länsi-lounaisseinämässä se näytti alkavan 28 m kohdalta ja itäseinämässä vasta 34 m kohdalta (kaivannon origopiste oli Akatemiatalon pohjoisin kulma). Kiveys oli ladottu ohueen hiekkakerrokseen ja se oli n. 50 – 70 cm syvyydessä nykyisestä katupinnasta (11.1-11.5 m mpy). Kiveyksen pinta vietti tuomiokirkkoa kohden. N. 45 m linjaan asti oli kiveys tiilimurskan sekaisessa sora-savikerrostumassa niin, että myös sen pinnalla oli n. 10-20 cm paksuudelta kyseistä maata. N. 45 m linjasta lähtien kiveys oli kyseisen kerroksen ja likaisen saven välissä. Mittaukset osoittavat, että tämä v. 1977 dokumentoitu kiveys sijaitsee samalla korkeudella ja on saman suuntainen kuin v. 2003 dokumentoitu kiveys.

Koska kiveys jää muistomerkin perustussyvyyden 44 cm alapuolelle ja osittain myös styrox-pohjustuksen ulkopuolelle, sovittiin suunnittelija Timo Ojan kanssa, että se säilytetään eikä sitä niin ollen purettu.

6. YHTEENVETO

Tiedon Häivä-muistomerkin perustuskaivannon valvonnan yhteydessä todettiin, että vain varsinaisessa perustuskaivannossa oli perustussyvyyteen (50 cm kadunpinnasta) säilynyt vain yksi, hajonneeksi katukiveykseksi tulkittu rakenne. Perustusalueen itäosa ja koko kaapelikaivanto olivat kaukolämpökaivannon ja kadunperustöiden yhteydessä kaivettu perustussyvyyttä alemmalle tasolle eikä niissä havaittu vanhoja maakerroksia tai rakenteita. Perustusalueen keskiosassa tuli melkein perustussyvyydeltä esiin tummaa tiilimurskan ja laastin sekaista maata, jossa oli mm. 1700-luvun löytöjä. Säilynyt katukiveyksen osa sijaitsi tämän kerrostuman päällä.

Turussa 5.8.2003

FM Jouko Pukkila
Kenttätyöjohtaja

Mustavalkonegatiivit on luetteloitu Turun maakuntamuseon kokoelmiin numeroilla KF031459-KF031467. Kertomuksen alkuperäiskappaletta säilytetään Turun maakuntamuseossa, kopio on Museoviraston rakennushistorian osastossa.

Arkistolähteet:

Heljä Brusila ja Nina Lepokorpi: Maaherranmakasiinin edusta. Turku I, Tuomiokirkkokatu 6-8. Viemärointi- ja kaukolämpöyömaa 20.6. – 14.9. 1977. Raportti. TMM.

Heljä Brusila ja Nina Lepokorpi. Maaherranmakasiinin edusta. Turku I, Tuomiokirkkokatu 6. Kadunpohjustustyömaa Marraskuu 1977, toukokuu 1978. Raportti. TMM.

Kirjallisuus:

C.J. Gardberg: Kaupungin synty, 1286-1318. Turun kaupungin historia. Kivikaudesta vuoteen 1366.

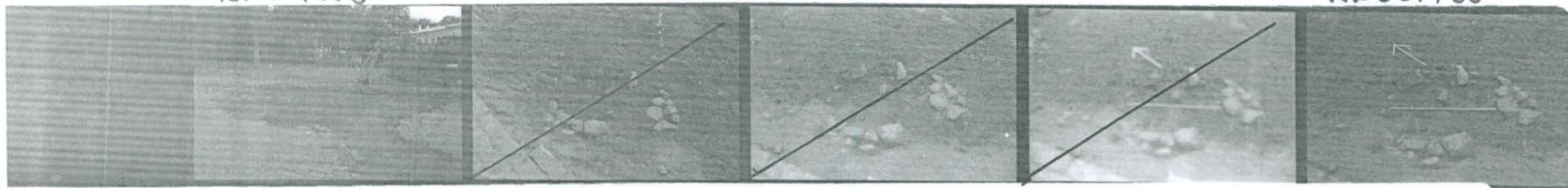
Turku
Rothoviuksenkatu ja Tuomiokirkkokatu
Turun Vanhan Akatemian muistomerkin perustuskaivanto

NEGATIIVILUETTELO
Kuvaaja Jouko Pukkila

<u>Numero</u>	<u>Aika</u>	<u>Suunta</u>	<u>Aihe</u>	<u>Kuvaaja</u>
KF031459	22.7.	S	Tutkimusalue	JP
KF031460	23.7.	SW	Hajanainen kivikko perustusalueen SW-reunassa	JP
KF031461	23.7.	W	Kiviä ja laastinsekaista maata perustusalueen W-reunassa	JP
KF031462	23.7.	SE	Rakenne 1 ja W-puolella olevia kiviä	JP
KF031463	23.7.	NNW	Rakenne 1 puhdistettuna	JP
KF031464	23.7.	NNW	Rakenne 1 puhdistettuna	JP
KF031465	23.7.	SE	Perustusalue ennen kivikoiden poistoa	JP
KF031466	23.7.	NE	Perustusalue kivikoiden poiston jälkeen	JP
KF031467	23.7.	NE	Perustuskaivanto pohjassa	JP

KF031459

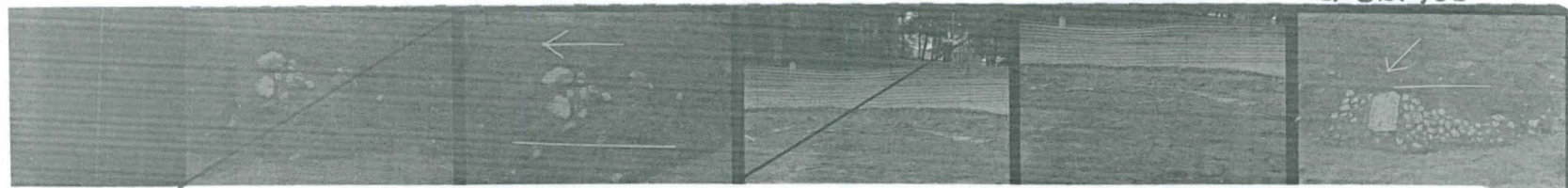
KF031460

KF031461

KF031462

KF031463

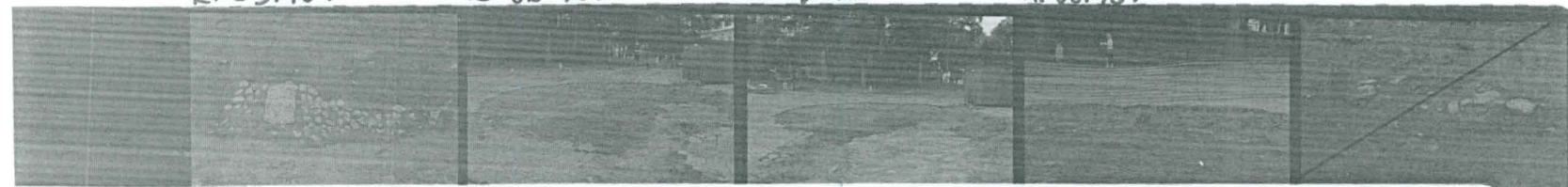

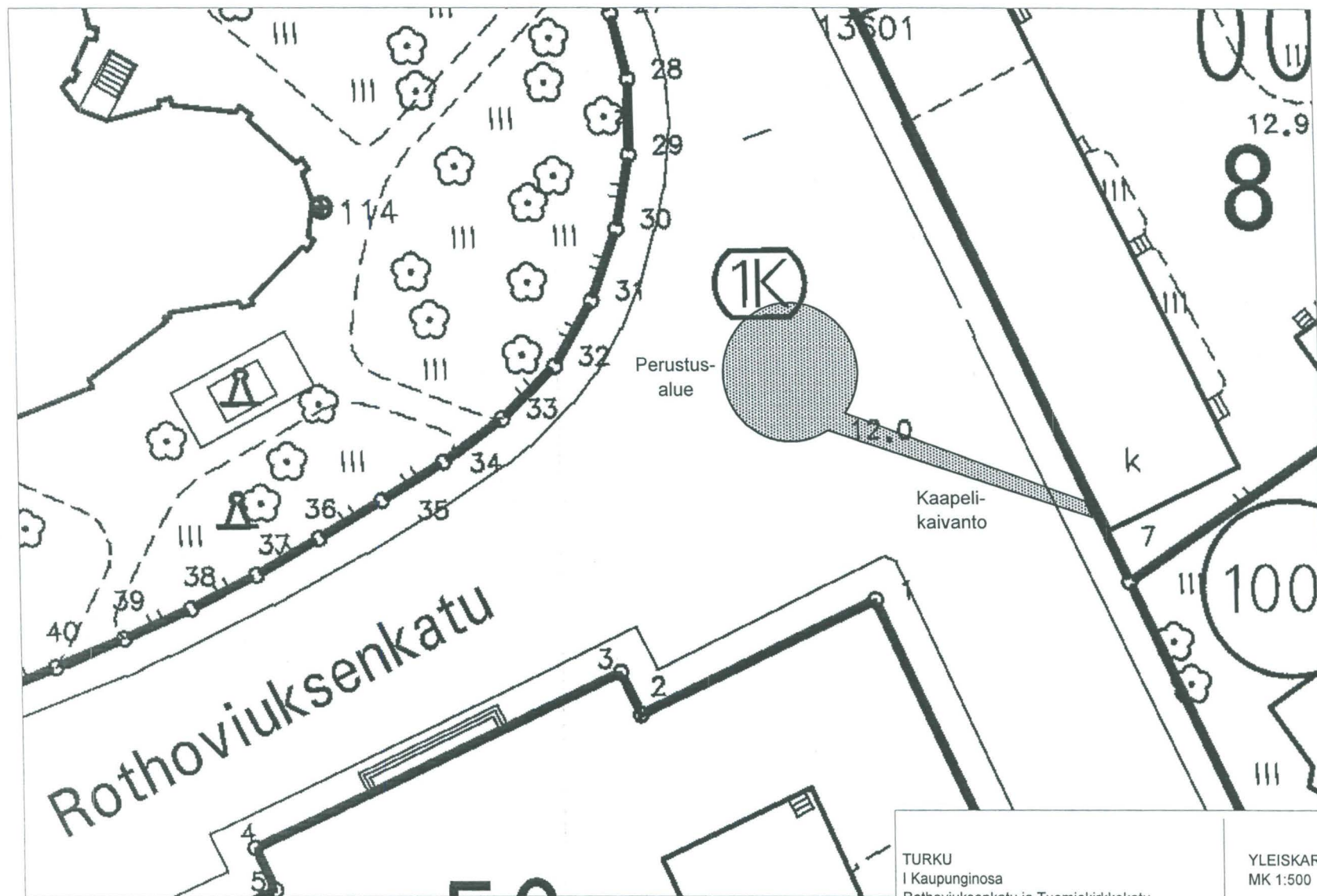
KF031464

KF031465

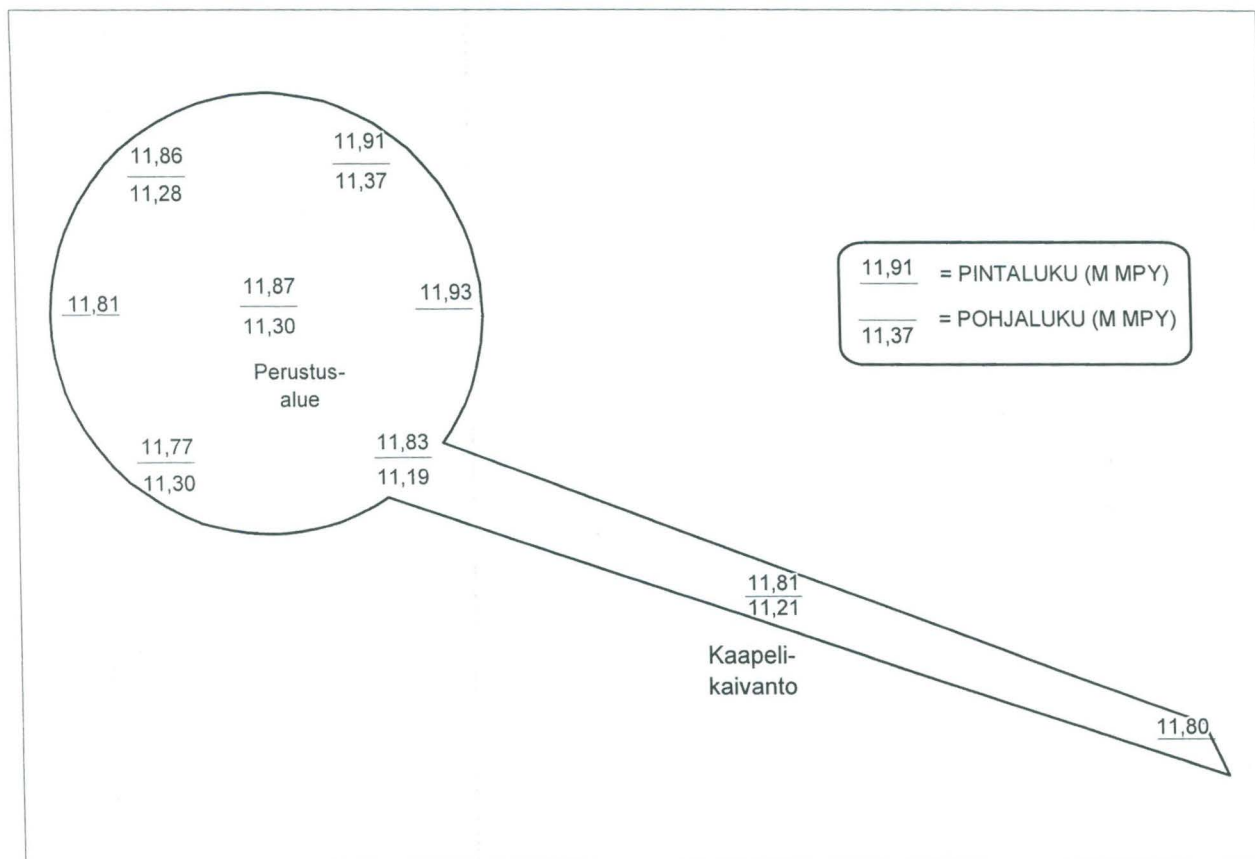
KF031466

KF031467

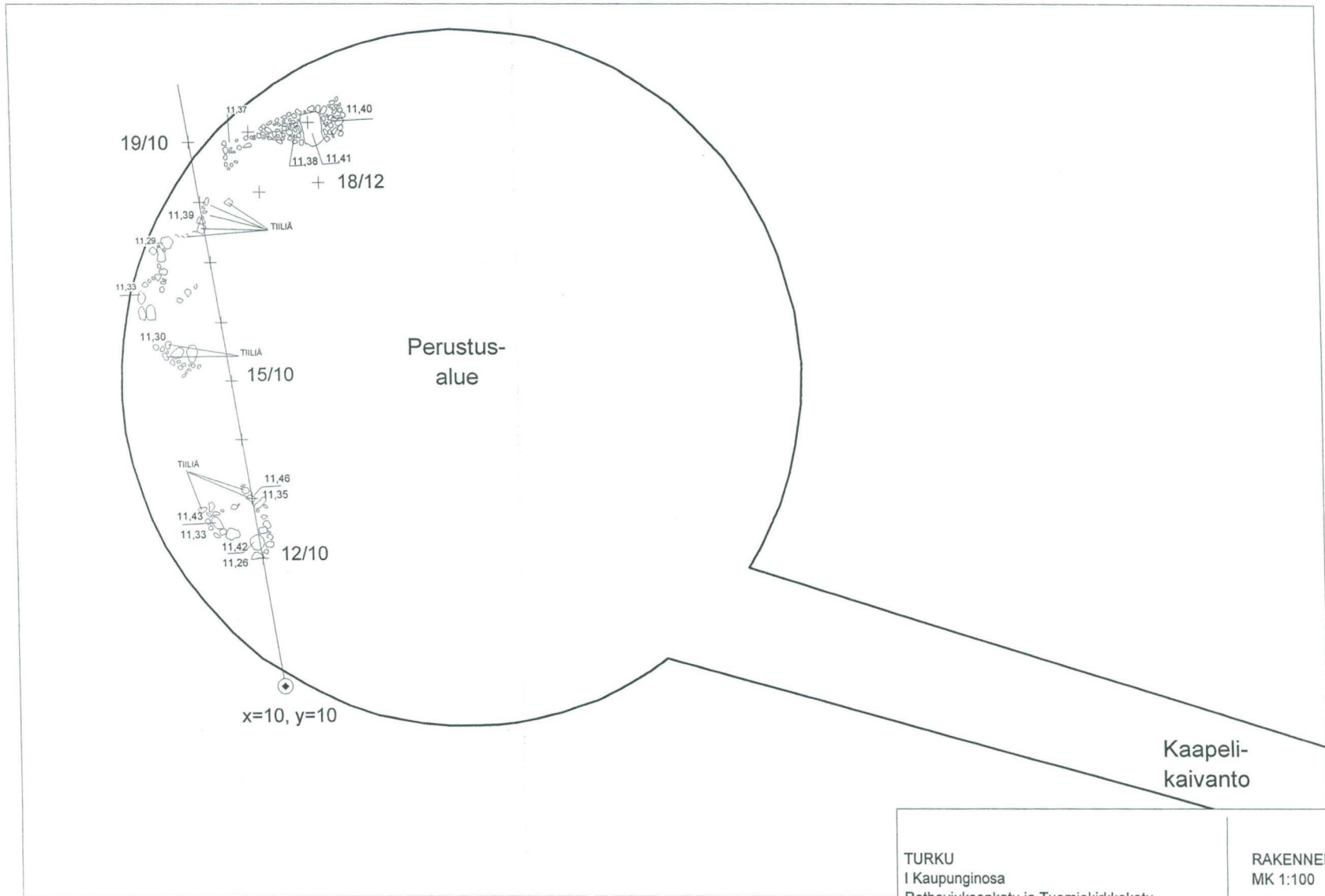

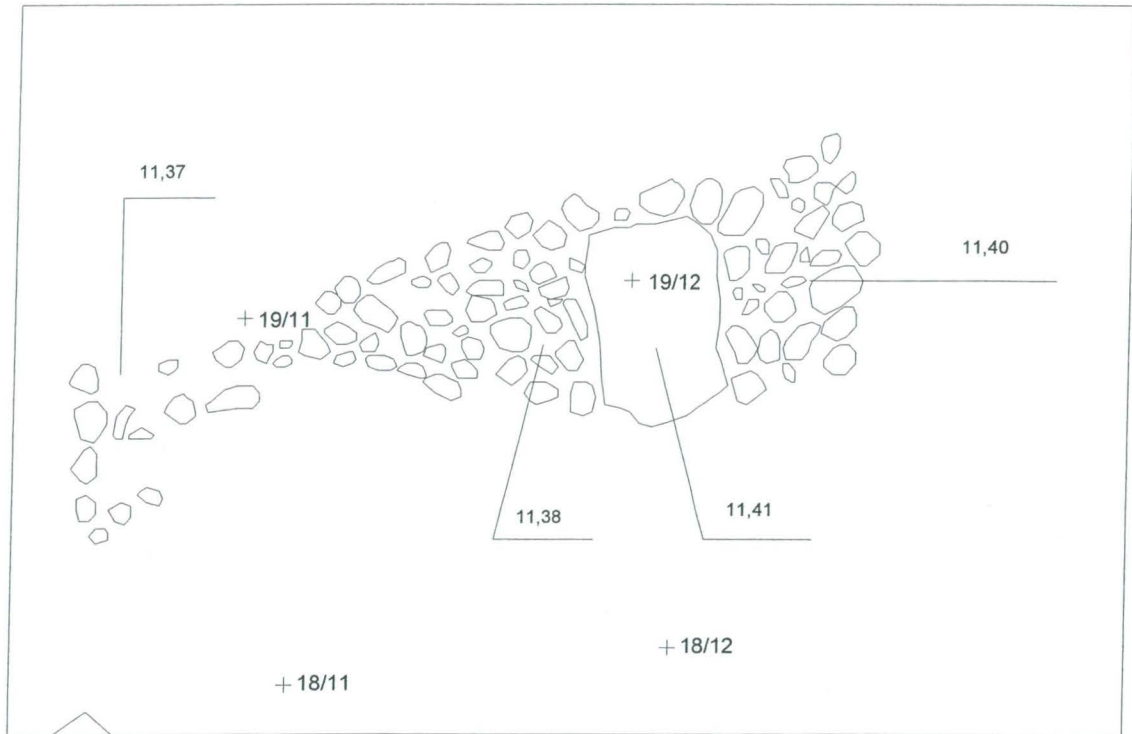
<p>TURKU I Kaupunginosa Rothoviuksenkatu ja Tuomiokirkkokatu Turun Vanhan Akatemian muistomerkki Perustuskaivanto</p>	<p>YLEISKARTTA MK 1:500</p>
<p>Mittausdokumentointi</p>	<p>TURUN MAAKUNTAMUSEO, TURKU</p>
<p>Jouko Pukkila 2003</p>	<p>KARTTA 1</p>

TURKU I Kaupunginosa Rothoviuksenkatu ja Tuomiokirkkokatu Turun Vanhan Akatemian muistomerkki Perustuskaivanto	PINTA- JA POHJA- VAAITUSKARTTA MK 1:200
Mittausdokumentointi Jouko Pukkila 2003	TURUN MAAKUNTAMUSEO, TURKU KARTTA 2

<p>TURKU I Kaupunginosa Rothoviuksenkatu ja Tuomiokirkkokatu Turun Vanhan Akatemian muistomerkki Perustuskaivanto</p>	<p>RAKENNEKARTTA MK 1:100</p>
<p>Mittausdokumentointi Jouko Pukkila 2003</p>	<p>TURUN MAAKUNTAMUSEO, TURKU KARTTA 3</p>

TURKU
I Kaupunginosa
Rothoviuksenkatu ja Tuomiokirkkokatu
Turun Vanhan Akatemian muistomerkki
Perustuskaivanto

RAKENNE 1
MK 1:20

Mittausdokumentointi

TURUN MAAKUNTAMUSEO, TURKU

Jouko Pukkila 2003

KARTTA 4